

คุณค่าที่แฝงอยู่ในศิลปะ

วินัย โสมดี

ผลงานศิลปะนั้นมีมากมายหลายแบบ และแต่ละแบบก็มีคุณค่าแตกต่างกัน เราจะ
พบว่ามีศิลปะที่จะหาคำตอบไม่ได้ว่าผลงานศิลปะชิ้นนี้มีคุณค่าที่ตรงไหน บางคนก็ไปทักท้วง
ว่าผลงานศิลปะที่มีคุณค่าต้องเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ เช่น:-

๑. **ผลงานชนนมนนอยหายาก** ผลงานศิลปะบางชนิดทำขึ้นอันเดียว ครั้ง
เดียว จะทำไม่ได้จากภาพเขียน, เครื่องลายคราม, วัตถุโบราณเก่าๆ ฯลฯ ซึ่งหลายคนมอง
คุณค่าที่ฝังฝังจริง ๆ แล้วจะเห็นว่าวัสดุก็ดี ลวดลายก็ดี อาจจะสู้ของใหม่ๆ ที่สร้างขึ้นใน
ปัจจุบันไม่ได้

๒. **กรรมวิธีทำยาก ทำนาน** ผลงานศิลปะบางชิ้นมีขบวนการทำที่ยากและ
นาน เช่นภาพเขียนโมนาลิซา บ้านประตู่วัดบางแห่ง หรือจิตรกรรมผนังวัด ฯลฯ จะถือว่า
มีคุณค่ามีคุณค่ามาก ซึ่งอาจจะยังสรุปไม่ได้ ผลงานที่ทำนานทำยากเช่นการแกะสลักหยก

ของจีน จริงอยู่อาจจะได้รายละเอียด ประณีต แต่ทางด้านรูปทรง ความเหมาะสมในองค์ประกอบศิลป์อาจค่อยไปก็ได้ การทำยาก ทำนาน จึงมิใช่เป็นเครื่องวัดคุณค่าของศิลปะ ตัวอย่างเช่นจิตรกรรมฝาผนังวัดพระแก้ว เมื่อเทียบกับการเขียนภาพปลาของจิตรกรจีน จะเห็นว่าเวลาในการสร้างผลงานและขบวนการต่างกันมาก ผลงานทั้งคู่อาจจะมีคุณค่าที่เท่ากันก็ได้

๓. **มีหน้ามากอยสนับสนุน** คำว่า "หน้าม้า" เป็นคำสะแลง หมายถึงเป็นผู้นำในการสร้างสถานการณ์ขึ้น เช่น การประมูลราคาของตามโรงรับจำนำ เมื่อเจ้าของโรงรับจำนำเสนอสินค้าขึ้น ก็จะมีหน้าม้า ซึ่งทางโรงรับจำนำจ้างมา เป็นผู้เสนอราคาขึ้นก่อน และเสนอราคาสูง ๆ ไว้ เพื่อกันราคาคตก ทางศิลปะก็เช่นกัน หน้าม้าอาจจะเป็นเรื่องของการโฆษณาชวนเชื่อ สร้างภาพพจน์ที่ผิด ๆ หรืออาจจะเป็นไปในลักษณะ เจ้านายชอบ บ่าวก็ต้องชอบตามเจ้านาย เหล่านั้นเป็นต้น ซึ่งถ้าจะประเมินในเรื่องคุณค่าแล้ว ผลงานชิ้นนั้นอาจจะไม่มีคุณค่าเลยก็ได้ แต่เป็นเพียงการสร้างสถานการณ์เท่านั้นเอง ซึ่งบางรายถึงกับต้องว่าจ้างคนขโมยภาพเขียนของตนเอง แล้วลงข่าวครึกโครมทำให้ผลงานของตนเองมีคุณค่าขึ้น

๔. **เกิดจากชื่อเสียงของศิลปิน** ศิลปินผู้สร้างงานทางศิลปะบางคนมีชื่อเสียงโด่งดัง แต่ก็มีได้หมายความว่าผลงานของเขาทุกชิ้น จะมีคุณค่าเท่ากันไปเสียหมด ซึ่งทุกวันนี้เราจะเห็นว่าบางคนจะซื้อผลงานก็เพราะชื่อก็คัดผลงานแสดงก็เพราะชื่อ จริง ๆ แล้วผลงานของศิลปินใหม่ ๆ นี้ บรรจงสร้างงานด้วยความตั้งใจจริงก็มีอีกมาก แต่เขาเหล่านั้นมิได้มีชื่อเสียงมีคนรู้จักน้อย ผลงานของเขาก็ถูกมองข้าม มีคุณค่าไม่เท่าเทียมกับของศิลปินอาวุโส หรือศิลปินที่มีชื่อเสียง ซึ่งจะเห็นว่าคุณค่าดังกล่าวยังไม่ถูกต้องนัก

ผลงานทางศิลปะนั้นจริงอยู่ศิลปะเป็นศาสตร์ที่เข้าใจยากและหาคำตอบโดยตรงไม่ได้เพราะไม่มีแบบแผนกฎเกณฑ์ที่แน่นอนตายตัว เหมือนกับ $2+2$ เท่ากับ 4 หรือ 2^2 เท่ากับ 4 ถ้าไปตอบว่า $1+1$ เท่ากับ 3 หรือ 2^2 เท่ากับ 6 มันก็ผิด กฎเกณฑ์ทางศิลปะไม่ได้เป็นอย่างนั้น อาจจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามค่านิยม ประเพณี และวัฒนธรรมของแต่ละชาติ แต่ละภาษา แต่ละท้องถิ่น ซึ่งมีกฎเกณฑ์การตัดสินไปคนละแบบ แต่อย่างไรก็ตามกฎเกณฑ์ทางศิลปะก็ต้องมี มิเช่นนั้นก็จะหาข้อยุติมิได้ เป็นต้นว่า จะวัดในด้านความเหมือนจริง ก็ต้องวัดที่สัดส่วน ความถูกต้องชัดเจน ทักษะการใช้อุปกรณ์ในการสร้างผลงาน ความคิดริเริ่ม

การจักภาพ ความรู้สึกประทับใจ ถ้าเป็นเรื่องของภาพ Abstract ก็อาจดูที่การจัดภาพ ความคิดสร้างสรรค์ ความเหมาะสม ความคิดต่าง ๆ ที่ศิลปินแสดงออก ถ้าเราไม่มีกฎเกณฑ์ใด ๆ ก็อาจกล่าว การประกวดภาพเขียนก็ดี การประกวดเพลงก็ดี การประกวดนางงามก็ดี การตัดสินก็ควรจะเปิดอย่างยากลำบาก และเข้าข้างตนเองเป็นใหญ่ มาตรฐานของคุณค่าทางศิลปะก็ควรจะไม่มี และในที่สุดศาสตร์ทางศิลปะก็ไม่สามารถจะเล่าเรียนหรือวัดผลกันได้ เพราะฉะนั้นสถาบันต่างกันไปคนละเรื่อง หากดูยี่นที่ตรงกันไม่ได้ จริงอยู่เรื่องของวิธีการ และ การตัดสินและการเรียนการสอนอาจจะคนละแบบ แต่ก็ควรมีเป้าหมายที่ไปด้วยกันได้ ทุกวันนี้ แม้จะมีหลักสูตรทางศิลปะร่วมกัน ผู้สอนเองก็ยังสอนไปตามใจตนเอง โดยเฉพาะศิลปะ มิใช่เป็นวิชาบังคับที่จะนำไปสอบเข้าเรียนต่อในที่ต่าง ๆ ได้ นอกจากสถาบันทางศิลปะโดยตรง สถาบันอื่นที่สอนศิลปะก็จะถูกมองข้าม ก็ว่าเป็นวิชาเสริมวิชาช่วยซึ่งหาประโยชน์อะไรไม่ได้เลย

ดังนั้นในเรื่องคุณค่าของผลงานศิลปะจึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจและวิเคราะห์ร่วมกัน ทัศนคติทางสร้างสื่อความหมาย ที่มีแวดวงที่ใกล้เคียงกัน ผู้เขียนใคร่ขอเสนอทัศนคติหนึ่ง ของคุณค่าศิลปะที่จะประกอบด้วย

๑. **คุณค่าทางด้านเรื่องราว** ซึ่งได้แก่แฝงเส็งในค่านของการตีความหมายในผลงานนั้น ๆ ผลงานศิลปะบางชิ้นอาจจะมีรูปทรงที่ไม่สวยงามนัก แต่ให้คุณค่าทางความหมายที่ลึกซึ้ง มีชีวิต เช่นคุณค่าทาง ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ คุณค่าทางระเบียบประเพณี ความงามของภาพ การจัดพิธีกรรมต่าง ๆ บายศรี ลอยกระทง แห่นาค รวมถึงผลงานจิตรกรรมและประติมากรรมที่ส่งผลความหมายหรือเรื่องราวในการให้ผู้พบเห็นเกิดความรู้สึกศรัทธาและยึดมั่นถือมั่นจนกระทั่งผลักดันสังคมให้ดีขึ้นหรืออยู่กันอย่างสันติ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นคุณค่าทางด้านเรื่องราวทั้งสิ้น ทบสนองทางด้านความเลื่อมใส โน้มน้าวจิตใจผู้ดู ผู้ชม และผู้ฟัง ให้มีทัศนคติในสิ่งที่ดีก่อนมวลมนุษยชาติ

๒. **คุณค่าทางด้านรูปทรง** ซึ่งเป็นเรื่องของคุณค่าทางการจัดวางตำแหน่ง องค์ประกอบศิลป์ที่ประกอบผลงานนั้นให้แลดูเหมาะสม เกิดความพอดี สวยงาม แปลกใหม่ น่าสนใจ มีศิลปะในสิ่งที่ดีก่อนมวลมนุษยชาติ

จะสมในองค์
องศิลปะ ทั่ว
นั้น จะเห็น
ทำกันก็ได้
หมายถึงเป็น
อเจ้าของโรง-
ราคาขึ้นก่อน
เรื่องของการ
ชอบ บ่าวก็
กันขึ้นนั้นอาจ
กับต้องว่าจ้าง
ค่าขึ้น
งคนมีชื่อเสียง
ค ซึ่งทุกวัน
แล้วผลงาน
ล่านั้นมิได้มีชื่อ
นอวาโล หรือ
ตอบโดยตรง
บ ๔ หรือ ๒๒
ทางศิลปะไม่ได้
มของแต่ละชาติ
ก็ตามกฎเกณฑ์
เหมือนจริง ก็
ความคิดริเริ่ม

น้ำหนัก ทั้ง ๆ ที่บางทีก็ไม้ออกว่าเป็นรูปอะไรก็ตาม หรือรูปทรงของประติมากรรม ทำทาง
การพ้อนรำ แบบของโคลงกลอนต่าง ๆ ตลอดจนท่วงทำนองจังหวะของดนตรี สิ่งต่าง ๆ
เหล่านี้ให้ความรู้สึกต่อผู้ชม ผู้ฟัง หรือผู้สัมผัสผลงานศิลปะ ที่จะทำให้หลงไหล ชอบหรือ
ไม่ชอบได้ ฝรั่งรูปพระของไทย เขาอาจจะได้คุณค่าทางรูปทรงเพียงอย่างเดียว ซึ่งต่างกับ
คนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ ซึ่งจะได้ทั้งคุณค่าทางเรื่องราว คือความหมายของผลงาน รวม
ถึงรูปทรงท่าทางของผลงานนั้นด้วย

๓. **คุณค่าทางเทคนิควิธีการ** ปัจจุบันจะเห็นว่า มีผลงานทางศิลปะที่แปลก
หูแปลกตาไปมาก บางสิ่งเราคาดไม่ถึงว่าจะทำได้ถึงเพียงนั้น ทั้งนี้เนื่องมาจากเทคโนโลยีต่างๆ
ได้เจริญอย่างรวดเร็ว เราใช้เครื่องจักรกลเข้ามาประกอบงานศิลปะ ทำให้รูปแบบของศิลปะ
แตกต่างไปจากของเดิม เช่น การใช้พลังงานทางเครื่องจักรกลสร้างเป็นประติมากรรม จิตร-
กรรม และสร้างศิลปะจากเครื่องคอมพิวเตอร์ ศิลปะที่เกิดจากไฟฟ้า และ แสงสีต่าง ๆ
วิศวกรใช้หลักทางวิศวกรรมมาประกอบในการสร้างงานประติมากรรมแบบโครงสร้าง นักวิทยา-
ศาสตร์สร้างจิตรกรรมจากเซลฟิช ตลอดจนเทคนิคการถ่ายภาพ ฯลฯ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้
เป็นผลงานทางศิลปะ ที่เราเห็นว่าบางครั้งมิได้ให้เรื่องราวแก่ผู้พบเห็นเลย และในขณะเดียว
กันก็มีได้เน้นหรือแสดงทางด้านรูปทรงโดยตรง แต่คุณค่าของศิลปะพวกนี้อยู่ที่เทคนิค กลไก
และขบวนการสร้าง ซึ่งทำให้ผู้ดู ฉงน สนุกสนาน เล่น ๆ เท่านั้นเอง

อย่างไรก็ตาม คุณค่าในตัวศิลปะที่นำมาแยกกล่าวทั้ง ๓ ข้อนั้น เป็นคุณค่าที่แฝง
อยู่ในผลงานศิลปะซึ่งบางครั้งผลงานชิ้นหนึ่ง ๆ อาจมีทั้งสามคุณค่า บางชิ้นอาจมีคุณค่าใดคุณ
ค่าหนึ่งที่เด่น ๆ เท่านั้น คุณค่าต่าง ๆ เหล่านี้ต้องเกิดจากการยอมรับของผู้ที่มีความรู้ความ
สามารถทางศิลปะและผู้เชี่ยวชาญของแต่ละสาขาที่ร่วมมือร่วมใจกัน และอาศัยสติการรับรู้จาก
ผู้ดู ผู้ชมและผู้สัมผัสมาประกอบกันด้วย และเป็นธรรมชาติอยู่เองที่การศึกษาและสิ่งแวดล้อม
ตลอดจนภูมิหลังของผู้ดูผู้พบเห็นไม่เหมือนกัน ดังนั้นการที่จะทำให้เกิดการยอมรับทั่วถึงกัน
ในเวลาอันสั้นนั้นคงเป็นไปได้ยาก

ศิลปะเป็นหัวใจของความคิดสร้างสรรค์ ที่มีผลต่อจิตใจและอารมณ์ความคิดสร้าง
สรรค์ คือ คุณสมบัติของการที่ช่างคิดช่างทำ และทำในสิ่งแปลกใหม่ หรือดัดแปลงสิ่งเก่า

ถึงมือเราแล้วในทางที่คิดขึ้น ดังนั้นของแปลกใหม่ บางครั้งไม่ชินต่อสายตา ไม่ชินหูบางที
ก็เกิดความรู้สึกแฉะ และเข้าใจไปในทางผิด ๆ เสียก่อน หากพิจารณากันให้ดีแล้วสิ่งที่ให้คุณค่า
นั้นอาจแฝงอยู่ซึ่งเรามองข้ามไปก็ได้

แนวโน้มของศิลปะปัจจุบัน ก็มีเป้าหมายที่จะนำศิลปะมาช่วยเสริมสร้างทางสังคม
และเมืองจากระบบเศรษฐกิจเป็นสิ่งกีดขวาง จึงทำให้ศิลปะเบนไปสู่จุดเพื่อการค้าเสียเป็นส่วน
ใหญ่ เช่น ไปลงคอร์โฆฆะสินค้าใหญ่โตตามสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งแทนที่จะเป็นโปสเตอร์ชี้แจง
และเตือนสังคมในแง่ดี หรือแม้กระทั่งภาพยนตร์อันเป็นศิลปะการแสดง (นาฏกรรม)
ส่วนใหญ่ที่มักจะเบนเป้าหมายไปสู่การค้าเสียเป็นส่วนมาก ดังนั้นคุณค่าของศิลปะที่เราเรียกว่า
ศิลปะบริสุทธิ์นั้นหาได้ยากเต็มทน แต่ก็ยังมีให้เราทำยังสัมผัสได้ทราบที่คนผู้สร้างงาน
ศิลปะบริสุทธิ์

ศิลปะบริสุทธิ์
และศิลปะการค้า

ทำทาง
สิ่งต่าง ๆ
ชอบหรือ
ซึ่งต่างกับ
งาน รวม
ปะที่แปลก
นโดยี่ต่าง ๆ
ของศิลปะ
รวม จิตร-
สงสีต่าง ๆ
นักวิทยา-
ๆ เหล่านี้
ขณะเดียว
นิก กลไก
ค่าที่แฝง
ค่าใดคุณ
ามรู้ความ
รรับรู้จาก
งแวดล้อม
ทั่วถึงกัน
มคิดสร้าง
ลงสิ่งเก่า